

## **ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ**

**Επιμέλεια: Μεταξία Μαρτσούκου**

*Δ.Ν. Πανεπιστημίου Panthéon - Assas (Paris II)*

*Ειδική Επιστήμονας στο Συνήγορο του Πολίτη*

### **Σ 13 παρ. 2, 24, ν. 1650/86 (άρθρα 2, 14), π.δ. 1180/81**

*Ηχορύπανση από μηχανολογικές εγκαταστάσεις ναών*

Το π.δ. 1180/81 που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος από τη λειτουργία βιομηχανιών, βιοτεχνιών, αποθηκών και πάσης φύσεως μηχανολογικών εγκαταστάσεων αναφέρει ως μορφή ρύπανσης και τον θόρυβο. Η μέριμνα του νομοθέτη αφορά, μεταξύ άλλων, και σε μηχανολογικές εγκαταστάσεις που τελούν υπό εκμετάλλευση ή κατοχή ν.π.δ.δ. Οι ενορίες με τους ενοριακούς ναούς τους, οι μονές με τους ναούς τους, οι Μητροπόλεις και τα λοιπά θρησκευτικά ν.π.δ.δ. που ορίζονται στον ν. 590/77 (άρθρο 1 παρ. 4) περί του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδας, υπάγονται, ως ν.π.δ.δ., στο πεδίο εφαρμογής του παραπάνω π.δ. Τυχόν επίκληση της προστασίας της θρησκευτικής λατρείας για να εξαιρεθούν τα συγκεκριμένα ν.π.δ.δ. δεν μπορεί να γίνει δεκτή γιατί το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της θρησκείας, θα πρέπει να ασκείται σε εναρμόνιση με τα δικαιώματα των ατόμων και τις υποχρεώσεις του κράτους που απορρέουν από το άρθρο 24 του Συντάγματος σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, οι ισχύοντες συνταγματικοί και νομοθετικοί κανόνες δικαίου οι οποίοι ρυθμίζουν το ανώτατο όριο εκπομπών θορύβου, πρέπει να γίνονται σεβαστοί από τα θρησκευτικά ν.π.δ.δ. στο πλαίσιο της οργάνωσης της θρησκευτικής λατρείας, ενώ, παράλληλα, η Διοίκηση οφείλει να μεριμνεί για την πιστή τήρηση της εφαρμογής των κανόνων αυτών.

### **Πόρισμα 10873/1999, 17005/2003**

*(Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: Γεωργία Γιαννακούρου, Χειριστής: Χρήστος Τσαϊτουρίδης)*

Ο Συνήγορος του Πολίτη αναπτύσσει με το παρόν τις διαπιστώσεις και θέσεις του μετά την έρευνα των ανωτέρω υποθέσεων που αφορούν το πρόβλημα της ηχορύπανσης από τις ηχητικές - μηχανολογικές εγκαταστάσεις ναών. Στο παρόν, το οποίο επέχει τη θέση πορίσματος, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 6 του ν. 3094/2003, διατυπώνονται επίσης και οι προτάσεις της Αρχής για την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή της οικείας νομοθεσίας στις επίμαχες περιπτώσεις, σύμφωνα με τη συνταγματική επιταγή για την προστασία του περιβάλλοντος και την γενικότερη περιβαλλοντική νομοθεσία.

### Ι. Συνοπτική παρουσίαση των υποθέσεων

Στο Συνήγορο του Πολίτη (ΣτΠ) κατετέθη η υπ' αριθμ. 10873/1999 αναφορά που αφορά πρόβλημα ηχορύπανσης από τη λειτουργία του ηλεκτρομηχανολογικού συστήματος κρούσης των καμπανών του ναού της Ευαγγελιστρίας του οικισμού Γουρνών Πεδιάδος του Νομού Ηρακλείου, καθώς και από τη χρήση μεγαφωνικών εγκαταστάσεων για τη μετάδοση της θείας λειτουργίας. Η εισαγωγή του ανωτέρω συστήματος χρησιμοποιείται τόσο για την κρούση των καμπανών στο πλαίσιο της λειτουργίας του ναού, όσο και ως σύστημα λειτουργίας ωρολογίου. Επίσης, στο Συνήγορο του Πολίτη υπεβλήθη και η συναφής υπ' αριθμ. 17005/2003 αναφορά. Στην αναφορά αυτή, ο ενδιαφερόμενος διαμαρτύρεται για την έντονη, σε καθημερινή βάση και ιδίως τις πρωινές ώρες, ηχορύπανση από τους κώδωνες και τις μεγαφωνικές εγκαταστάσεις της κοινοβιακής ιεράς μονής Αγίας Τριάδος - Αγίου Νεκταρίου της Μητρόπολης Γλυφάδας. Για το ζήτημα αυτό έχει απευθύνει τις από 07.08.2003 σχετικές αιτήσεις του προς την Διεύθυνση Ε.Α.Ρ.Θ. του ΥΠΕΧΩΔΕ και την Πολεοδομία Γλυφάδας. Στην υπ' αριθμ. 10873/1999 αναφορά υπογραμμιζόταν το γεγονός ότι το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου, αρχικά επιχείρησε να αντιμετωπίσει το ζήτημα του παραγόμενου θορύβου στο πλαίσιο των διατάξεων του π.δ. 1180/81. Ωστόσο, λόγω της θέσης που υιοθέτησε ο τότε Νομάρχης Ηρακλείου αλλά και μετά την έκδοση της υπ' αριθμ. 143/1997 απορριπτικής απόφασης του Ειρηνοδικείου Χερσονήσου, επί της αιτήσεως λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, με την οποία είχε ζητηθεί η παύση της λειτουργίας του ηλεκτρομηχανολογικού συστήματος κρούσης των καμπανών του ναού της Ευαγγελιστρίας, το ζήτημα του παραγόμενου θορύβου παρέμενε αδιευθέτητο, ενώ οι διατάξεις του π.δ. 1180/81 δεν εφαρμόστηκαν. Ο ΣτΠ, στο πλαίσιο διερεύνησης της αναφοράς, ήλθε σε επαφή με το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου και τις Διευθύνσεις Νομοθετικού Έργου και ΕΑΡΘ του Υ.ΠΕ.Χ.Ω.Δ.Ε.. Στις αρμόδιες υπηρεσίες απηύθυνε μεγάλο αριθμό εγγράφων, με τα οποία η Αρχή ζήτησε την διενέργεια αυτοψιών και μετρήσεων, και εισηγήθηκε την εφαρμογή του π.δ. 1180/81 στην εν λόγω υπόθεση. Παρά την παρέμβαση του ΣτΠ, το πρόβλημα του θορύβου εξακολουθούσε να υφίσταται, ενώ οι ανωτέρω Διευθύνσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ, μολοντί αναγνώρισαν ότι το πρόβλημα της ηχορύπανσης από μηχανολογικές εγκαταστάσεις ναών έχει λάβει ευρύτερες διαστάσεις, έκριναν ότι οι διατάξεις του π.δ. 1180/81 δεν είναι εφαρμοστέες τόσο στην εξεταζόμενη, αλλά ούτε και σε άλλες όμοιες περιπτώσεις υπέρβασης του νομίμου ανώτατου ορίου θορύβου. Κατά την έρευνα της υπόθεσης 17005/2003 οι ανωτέρω θέσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ ήταν ήδη γνωστές στην Αρχή. Ωστόσο, ο Συνήγορος του Πολίτη ζήτησε από την αρμόδια Διεύθυνση του ΥΠΕΧΩΔΕ να πραγματοποιήσει αυτοψία στον κρίσιμο χώρο και μέτρηση εκπομπών θορύβου, ώστε να διαπιστωθεί η

βασιμότητα ή μη των καταγγελιών. Πράγματι, η αρμόδια Διεύθυνση Ε.Α.Ρ.Θ. πραγματοποίησε αυτοψία θορύβου και διαπίστωσε ότι από τη λειτουργία των σημάτων της μονής προκαλείτο σημαντική επιβάρυνση του θορύβου και υποβάθμιση του ακουστικού περιβάλλοντος. Απήλυθε, μάλιστα, παράκληση στον υπεύθυνο της Μονής να μειώσει την ένταση του ήχου των σημάτων. Κατά τα λοιπά, ωστόσο, η αρμόδια υπηρεσία επανέλαβε τη θέση ότι δεν θεωρεί τα σήματα ως μόνιμες μηχανολογικές εγκαταστάσεις. Με βάση τα παραπάνω, ο ΣτΠ, δυνάμει του άρθρου 4 παρ. 6 του ν. 3094/2003 προβαίνει στη σύνταξη του παρόντος Πορίσματος.

## II. Ιστορικό των υποθέσεων 10873/99 και 17005/2003

A. Ο ΣτΠ έλαβε την υπ' αριθμ. 10873/1999 αναφορά σχετικά με υπέρβαση του ανώτατου επιτρεπόμενου ορίου θορύβου κατά τη λειτουργία ηλεκτρομηχανολογικού συστήματος κρούσης των καμπανών του ναού της Ευαγγελίστριας του οικισμού Γουρνών Πεδιάδος, στο Νομό Ηρακλείου. Το ανωτέρω σύστημα χρησιμοποιείται τόσο για την κρούση των καμπανών στο πλαίσιο της θείας λειτουργίας του ναού, όσο και ως σύστημα λειτουργίας ωρολογίου. Παράλληλα, η αναφερόμενη έθεσε και ζήτημα υπέρβασης του σχετικού ανώτατου ορίου θορύβου, λόγω της χρήσης μεγαφωνικών εγκαταστάσεων οι οποίες τοποθετήθηκαν στο εξωτερικό του ναού για τη μετάδοση της θείας λειτουργίας. Η εγκατάσταση των ανωτέρω συστημάτων έγινε το έτος 1995. Έως τότε, ο ναός στερούνταν οποιουδήποτε εξωτερικού μεγαφωνικού συστήματος και ωρολογίου, ενώ η κρούση των καμπανών γινόταν με τον γνωστό, παραδοσιακό, τρόπο. Πριν από την εγκατάσταση των ανωτέρω συστημάτων, η ενδιαφερόμενη, η οικία της οποίας ευρίσκεται πλησίον του ναού της Ευαγγελίστριας, δεν αντιμετώπιζε κανένα πρόβλημα θορύβου από τη λειτουργία του εν λόγω ναού, ούτε είχε απευθυνθεί σε οποιαδήποτε δημόσια υπηρεσία για παρόμοιο ζήτημα. Μετά την εγκατάσταση των ανωτέρω συστημάτων, η ενδιαφερόμενη, απευθύνθηκε στο Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου και στο Τμήμα Τουριστικής Αστυνομίας της Αστυνομικής Διεύθυνσης Ηρακλείου, ζητώντας τη μέτρηση του επιπέδου του παραγόμενου θορύβου και τη λήψη μέτρων για επίλυση του προβλήματος. Πράγματι, το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου, προέβη σε σχετική αυτοψία και μέτρηση του επιπέδου του θορύβου (ώρα 12:00) που παραγόταν από την κρούση των καμπανών και διαπίστωσε ότι η συνολική στάθμη θορύβου από το χτύπημα της καμπάνας ήταν 90dB(A), καθώς και ότι η εκπεμπόμενη στάθμη θορύβου «... επιβαρύνει κατά πολύ την υπάρχουσα στάθμη θορύβου βάθους της περιοχής και υπερβαίνει το ανώτερο επιτρεπτό όριο θορύβου του άρθρου 2 παρ. 5 του π.δ. 1180/81 ...» (έγγραφο υπ' αριθμ. 4717/1939/14.06.1995). Κατόπιν τούτου, το Τμήμα Τουριστικής Αστυνομίας, έθεσε υπόψη του εφημέριου του ναού της Ευαγγελίστριας το ζήτημα, ο οποίος, με

τη σειρά του το έθεσε στο Εκκλησιαστικό Συμβούλιο το οποίο, σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 27/06.07.1995 έγγραφο του Ιερού Ναού Γουρνών Πεδιάδος, αποφάσισε να αντικαταστήσει «... τη μεγάλη καμπάνα βάρους 105 κιλών που κτυπούσε τις ώρες με μια μικρή βάρους 40 κιλών ... και ... την ώρα έναρξης του κτυπήματος των ωρών από 9.00 π.μ. στις 10.00 π.μ. ...», ενώ οι ώρες κρούσης ορίστηκαν κατά τις χρονικές περιόδους 10:00-14:00 και 18:00-22:00. Ωστόσο, ένα μήνα περίπου μετά την ανωτέρω έγγραφη διαβεβαίωση περί λήψεως μέτρων για τον περιορισμό του θορύβου, το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου, μετά από νεότερη αυτοψία και μέτρηση θορύβου (ώρα 11:00), διαπίστωσε εκ νέου ότι «...ότι η συνολική στάθμη θορύβου από το χτύπημα της καμπάνας ανά ώρα ανέρχεται στα 86 dB(A) ...» και ότι «...επιβαρύνει κατά πολύ την υπάρχουσα στάθμη θορύβου βάθους της περιοχής και υπερβαίνει το ανώτερο επιτρεπτό όριο θορύβου του άρθρου 2 παρ. 5 του π.δ. 1180/81 ...» (έγγραφο υπ' αριθμ. 6178/10.08.1995). Τέλος, στο ίδιο έγγραφο αναφέρεται ότι, σε περίπτωση μη λήψης μέτρων περιορισμού του θορύβου, θα επιβληθούν οι εκ του νόμου προβλεπόμενες κυρώσεις. Επειδή οι οχλήσεις συνεχίστηκαν, το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου, μετά από νεότερες αναφορές κατοίκων της περιοχής, προέβη σε νέα αυτοψία και μέτρηση του εκπεμπόμενου θορύβου. Σύμφωνα δε με το υπ' αριθμ. 3610-6-697/2026/14.07.1997 έγγραφο του Πολεοδομικού Γραφείου της Ν.Α. Ηρακλείου, η μέτρηση αυτή πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα 07:00-10:00, την 13.07.1997 (ημέρα Κυριακή). Σύμφωνα με το ίδιο έγγραφο, η στάθμη θορύβου στις 07:00, 07:40 και 08:30, από τα χτυπήματα των δύο (2) καμπανών υπερέβη τα 100 dB(A), ενώ στις 09:45, η στάθμη θορύβου από εναλλάξ χτυπήματα καμπανών κυμάνθηκε μεταξύ 85 και 90 dB(A)<sup>1</sup>, ενώ τέλος στις 10:00, η συνολική στάθμη θορύβου προερχόμενη από τη μεσαία σε μέγεθος καμπάνα, μετά από δέκα (10) χτυπήματα με ρυθμό 1 χτύπημα/ώρα ανήλθε στα 90 dB(A)<sup>2</sup>. Περαιτέρω, το Πολεοδομικό Γραφείο Ηρακλείου έκρινε ότι το αυτοματοποιημένο σύστημα κρούσης των καμπανών εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του π.δ. 1180/81, σύμφωνα με το οποίο «... πάσης φύσεως μηχανολογικές εγκαταστάσεις απαιτούν άδεια λειτουργίας ...», ενώ παράλληλα διαπιστώθηκε υπέρβαση του ανωτάτου επιτρεπόμενου ορίου θορύβου [50 dB(A)] του άρθρου 2 παρ. 5 του π.δ. 1180/81. Εν όψει των στοιχείων αυτών, η αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία εισηγήθηκε, βάσει του άρθρου 30 παρ. 2 του ν. 1650/86, στο Νομάρχη Ηρακλείου τις ακόλουθες διοικητικές κυρώσεις: α) τη διακοπή της λειτουργίας του αυτόματου μηχανισμού κρούσης των καμπανών στο πλαίσιο της θείας λειτουργίας. β) τη διακοπή της λειτουργίας του αυτόματου μηχανισμού κρούσης των καμπανών για τη λειτουργία του ρολογιού και

1. Οι κωδωνοκρουσίες αυτές ήταν στο πλαίσιο της θείας λειτουργίας.

2. Τα χτυπήματα αυτά σήμαναν τη 10η ώρα της ημέρας.

γ) την, βάσει του άρθρου 30 παρ. 1 του ν. 1650/86, επιβολή διοικητικού προστίμου στον εφημέριο του ναού, σε περίπτωση μη συμμόρφωσής του με τις ανωτέρω υποδείξεις. Το Πολεοδομικό Γραφείο Ηρακλείου προέβη μετά από ένα (1) μήνα (13.08. 1997) σε νεότερη αυτοψία και μέτρηση θορύβου, κατά την οποία διαπιστώθηκε ότι η στάθμη θορύβου από τη σήμανση των ωρών, μέσω του μηχανισμού κρούσης των καμπανών, κυμάνθηκε στα 82 dB(A), ενώ κατά την έναρξη της θείας λειτουργίας η στάθμη θορύβου κυμάνθηκε μεταξύ 84-90 dB(A). Κατόπιν αυτού, το Πολεοδομικό Γραφείο εισηγήθηκε στο Νομόρχη Ηρακλείου την επιβολή διοικητικού προστίμου, λόγω μη συμμόρφωσης με τις προηγούμενες υποδείξεις. Ωστόσο, επειδή δεν επεβλήθη τελικώς ουδεμία διοικητική κύρωση, οι οχλούμενοι κατέθεσαν την υπ' αριθμ. 166/11.10.1997 αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον του Ειρηνοδικείου Χερσονήσου, με την οποία ζητούσαν να διαταχθεί η παύση της αυτοματοποιημένης σήμανσης των καμπανών (για τη θεία λειτουργία και τη λειτουργία του ωρολογίου) καθώς και η λειτουργία των εξωτερικών μεγαφωνικών εγκαταστάσεων. Το δικαστήριο, με την υπ' αριθμ. 143/1997 απόφαση του<sup>3</sup>, αφού δέχτηκε ότι: α) είχαν ληφθεί όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα, από την πλευρά του ναού, ώστε να μην προκαλείται βλάβη στα ακίνητα των αιτούντων<sup>4</sup>, β) η κωδωνοκρουσία δεν διαρκεί πλέον των 40 δευτερολέπτων, γ) ότι λόγω του νοήματος και της σπουδαιότητας της κωδωνοκρουσίας για το σύνολο των πιστών, «... δικαιολογείται η αυξημένη υποχρέωση των αιτούντων για ανοχή ενοχλήσεων (ακόμα και αν υπήρχαν τέτοιες) που προέρχονται από τον ήχο των καμπανών που λειτουργούν με το σύστημα της ηλεκτρικής κωδωνοκρουσίας ...», δ) οι εξωτερικές μεγαφωνικές εγκαταστάσεις λειτουργούν μόνο τρεις (3) φορές το χρόνο, απέρριψε την υποβληθείσα αίτηση. Οι λόγοι μη επιβολής διοικητικών κυρώσεων, αναφέρονται στο υπ' αριθμ. 365/07.11.1997 έγγραφο του τότε Νομόρχη Ηρακλείου προς τον Σεβασμιότατο Αρχιεπίσκοπο Κρήτης. Στο έγγραφο αυτό αναφέρεται ότι οι εισηγήσεις του υπαλλήλου που διενήργησε τις δύο (2) τελευταίες αυτοψίες δεν απηχούσαν παρά μόνο τις προσωπικές του απόψεις, καθώς και ότι το ζήτημα της κοινοποίησης των εν λόγω εγγράφων της αυτοψίας στους ενδιαφερόμενους θεωρείτο διαρροή εγγράφου και για το λόγο αυτό θα αντιμετωπιζόταν διοικητικά. Επιπλέον, στο έγγραφο αυτό, ο Νομόρχης Ηρακλείου εξέφρασε την άποψη ότι το ζήτημα του θορύβου από τη λειτουργία των καμπανών του ναού όχι μόνο δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί θορύβου (π.δ. 1180/81), αλλά και ότι το αίτημα των θιγομένων πολιτών αντίκειται στη διάταξη του άρθρου 1003

---

3. Η απόφαση δημοσιεύτηκε στις 02.12.1997.

4. Μείωση του βάρους της καμπάνας που σημαίνει τις ώρες, μείωση της διαδρομής του ηλεκτρικού σφυριού κρούσης της καμπάνας, περιορισμός του χρονικού διαστήματος σήμανσης των ωρών.

του Αστικού Κώδικα (περιορισμοί κυριότητας - εκπομπές)<sup>5</sup>. Κατόπιν των ανωτέρω, η ενδιαφερόμενη υπέβαλε την υπ' αριθμ. 10873/29.10.1999 αναφορά στον ΣτΠ, σχετικά με τη στάση της Διοίκησης έναντι του ζητήματος.

Β. Ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε την υπ' αριθμ. 17005/03 αναφορά κατοίκου Γλυφάδας, ο οποίος διαμαρτυρόταν για την πρόκληση έντονου θορύβου από τη λειτουργία των σημάτων και των μεγαφωνικών εγκαταστάσεων της κοινοβιακής ιεράς μονής Αγίας Τριάδας - Αγίου Νεκταρίου, Ιεράς Μητρόπολης Γλυφάδας. Η ηχορύπανση προκαλείτο ιδίως τις πρώτες πρωινές ώρες (μεταξύ 5-7 π.μ.). Ο ενδιαφερόμενος είχε απευθύνει τον Αύγουστο 2003 σχετικές αιτήσεις προς το ΥΠΕΧΩΔΕ (Διεύθυνση ΕΑΡΘ) και την Διεύθυνση Πολεοδομίας του Δήμου Γλυφάδας. Η πρώτη υπηρεσία δεν είχε απαντήσει εγγράφως στην αίτησή του, ενώ η δεύτερη παρέπεμψε την αίτηση προς τη Ναοδομία Αθηνών «λόγω αρμοδιότητας», χωρίς να αιτιολογήσει ειδικότερα την παραπομπή αυτή. Κατόπιν των ανωτέρω, ο ενδιαφερόμενος υπέβαλε την ανωτέρω αναφορά προς την Αρχή, ζητώντας την παρέμβασή της προς τη Διοίκηση.

Γ. Παραδεκτό των αναφορών:

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3 του ν. 3094/2003, «Ο Συνήγορος του Πολίτη ερευνά ατομικές διοικητικές πράξεις ή παραλείψεις ή υλικές ενέργειες οργάνων των δημοσίων υπηρεσιών που παραβιάζουν δικαιώματα ή προσβάλλουν νόμιμα συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων», ενώ σύμφωνα με τη παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, στην αρμοδιότητα του ΣτΠ δεν υπάγονται «...οι υπουργοί και υφυπουργοί ως προς τις πράξεις που ανάγονται στη διαχείριση της πολιτικής λειτουργίας, τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ...». Στις εξεταζόμενες περιπτώσεις, αφενός ως Διοίκηση νοούνται οι υπηρεσίες της Ν.Α. Ηρακλείου, του Δήμου Γλυφάδας και του ΥΠΕΧΩΔΕ, στις οποίες έχει ανατεθεί η εφαρμογή της νομοθεσίας σχετικά με την προστασία από το θόρυβο, αφετέρου οι αναφορές σχετίζονται με παράλειψη της Διοίκησης για την εφαρμογή των διατάξεων του π.δ. 1180/81 και του ν. 1650/86, επομένως ο ΣτΠ νομίμως ανέλαβε τη διερεύνηση της υπόθεσης. Ο Συνήγορος του Πολίτη διερεύνησε τις εν λόγω υποθέσεις προκειμένου να αποφανθεί για την ορθή ή μη εφαρμογή της κρίσιμης περιβαλλοντικής νομοθεσίας και δεν υπεισήλθε στο ζήτημα της εφαρμογής των διατάξεων του γειτονικού δικαίου και της ιδιωτικής διαφοράς μεταξύ των κατοίκων των κρισίμων περιοχών και των εν λόγω θρησκευτικών ν.π.δ.δ.

---

5. Το άρθρο προβλέπει ότι «Ο κύριος ακινήτου έχει υποχρέωση να ανέχεται την εκπομπή καπνού, αιθάλης, αναθυμιάσεων, θερμότητας, θορύβου, δονήσεων ή άλλες παρόμοιες ενέργειες που προέρχονται από άλλο ακίνητο, εφόσον αυτές δεν παραβιάζουν σημαντικά τη χρήση του ακινήτου του ή προέρχονται από χρήση συνήθη για ακίνητα της περιοχής του κτήματος από το οποίο προκαλείται η βλάβη».

### III. Η διερεύνηση των υποθέσεων και η διαμεσολάβηση από το Συνήγορο του Πολίτη

Α. Στο πλαίσιο της διερεύνησης της υπ.αριθμ. 10873/99 αναφοράς, ο ΣτΠ απέστειλε τα από 04.02.2000, 06.03.2000, 04.04.2000 έγγραφα προς το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου, στα οποία και εξέθετε το περιεχόμενο της αναφοράς και ζητούσε από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία να προβεί σε αυτοψία και σε μέτρηση του θορύβου. Ο Συνήγορος του Πολίτη υπογράμμισε στα έγγρατά του το αντικειμενικό γεγονός της ηχορύπανσης από το ναό. Επειδή, παρά και τις τηλεφωνικές οχλήσεις, ουδεμία απάντηση δόθηκε, ο ΣτΠ με το από 17.05.2000 έγγραφό του προς το Νομάρχη Ηρακλείου ζήτησε τον πειθαρχικό έλεγχο των εμπλεκομένων υπαλλήλων λόγω της, κατά παράβαση των διατάξεων του ν. 2477/97, διαπιστωθείσας μη συνεργασίας με το ΣτΠ. Κατόπιν αυτού, το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου απέστειλε το υπ' αριθμ. 2981/26.05.2000 έγγραφό του, στο οποίο γινόταν απλώς μνεία στην υπ' αριθμ. 143/1997 απόφαση του Ειρηνοδικείου Ηρακλείου. Μετά από δύο (2) νεότερα έγγραφα του ΣτΠ (21.09.2000 και 21.09.2000), ζητήθηκε εκ νέου η μέτρηση του θορύβου, την οποία το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου αρνήθηκε με το 5838/00/21.03.2001 έγγραφό του, επικαλούμενο την υπ' αριθμ. 143/1997 απόφαση του Ειρηνοδικείου Ηρακλείου. Ο ΣτΠ ζήτησε εκ νέου, με το από 08.08.2001 έγγραφό του, τη μέτρηση του επιπέδου του παραγόμενου θορύβου και διευκρίνισε ότι, σε κάθε περίπτωση, η χρήση των καμπανών για τη λειτουργία του ωρολογίου προφανώς δεν σχετίζεται με την άσκηση της θρησκευτικής λατρείας. Το αίτημα της Αρχής αποδέχθηκε τελικά το Πολεοδομικό Γραφείο της Ν.Α. Ηρακλείου και, μετά από διενέργεια αυτοψίας, διαπίστωσε ότι ο παραγόμενος θόρυβος ήταν 82 dB(A) (έγγραφο υπ' αριθμ. 5630/04.10.2001). Κατόπιν αυτού, ο Συνήγορος του Πολίτη, με τα από 29.07.2002 και 20.12.2002 έγγρατά του προς τη Διεύθυνση ΕΑΡΘ και Νομοθετικού Έργου του ΥΠΕΧΩΔΕ αντίστοιχα, εξέθεσε τα πραγματικά δεδομένα της υπόθεσης και της επισήμως καταγεγραμμένης ηχορύπανσης και αναζήτησε την άποψη των εν λόγω εξειδικευμένων υπηρεσιών για το εξεταζόμενο ζήτημα και, ειδικότερα, για το κατά πόσον τα θρησκευτικά ν.π.δ.δ. εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του π.δ. 1180/81. Επίσης, η Αρχή τόνισε, στα ανωτέρω έγγραφα, την ύπαρξη γενικότερου προβλήματος σε πολλά μέρη της Ελλάδας και επεσήμανε ότι το κρίσιμο π.δ. αναφέρεται σε εν γένει ν.π.δ.δ., χωρίς να εξαιρεί τα ν.π.δ.δ. με θρησκευτικό χαρακτήρα. Οι θέσεις της Διεύθυνσης ΕΑΡΘ, όπως διατυπώθηκαν στο από 10.09.2002 έγγραφο που απεστάλη στο Συνήγορο του Πολίτη, ήταν ότι: α) «για τους ηλεκτρικούς κώδωνες, τα παραδοσιακά σήμαντρα και τις εσωτερικές μικροφωνικές εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται στους Ιερούς Ναούς ...δεν υφίσταται τεχνική νομοθεσία που να απαγορεύει τη χρήση τους ή να καθορίζει ανώτατα επιτρεπτά όρια εκπομπής στάθμης ηχητικής πίεσης, μεθόδους

μέτρησης...» β) «... Οι εξωτερικές μεγαφωνικές εγκαταστάσεις των Ιερών Ναών... δεν θεωρούνται σταθερές μηχανολογικές εγκαταστάσεις και επομένως δεν έχουν εφαρμογή οι ανώτατες επιτρεπόμενες στάθμες ηχητικής πίεσης που αναφέρονται σ' αυτό [π.δ.] ...». Εντούτοις, η Διεύθυνση ΕΑΡΘ αναγνώρισε την ύπαρξη σοβαρού προβλήματος «... λόγω των συνεχώς αυξανόμενων παρόμοιων καταγγελιών ...» και ανέφερε την πρόθεσή της να «... έλθει σε συνεννόηση με την Εκκλησία της Ελλάδος ...», μνημονεύοντας μάλιστα ορισμένα μέτρα για την εξασφάλιση της ησυχίας των πολιτών, όπως «... ρύθμιση της έντασης του ήχου των εξωτερικών μεγαφωνικών εγκαταστάσεων, πιθανή κατάργηση των κτύπων των ρολογιών των Ναών... ρύθμιση της έντασης των κωδωνοκρουσιών ...». Από την πλευρά της, η Διεύθυνση Νομοθετικού Έργου – αφού παρέπεμψε καταρχάς, στην θέση της ΕΑΡΘ, ως «αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου για τα θέματα αυτά» – υιοθέτησε με το από 23.09.2003 έγγραφό της την άποψη ότι οι ρυθμίσεις του π.δ. 1180/81 έχουν εφαρμογή «... στις μόνιμες και σταθερές εγκαταστάσεις ...οι οποίες υπόκεινται στον έλεγχο του Υπουργείου Βιομηχανίας ...», ενώ «... και αν ακόμη υποτεθεί ότι λόγω ελλείψεως σχετικής ειδικής νομοθετικής ρύθμισης θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν αναλογικά οι διατάξεις του ως άνω π.δ. 1180/81 στις περιπτώσεις αυτές ...», τότε πρέπει να εφαρμοσθούν οι οικείες διατάξεις του Κτιριοδομικού Κανονισμού για τη μέτρηση του θορύβου.

Β. Κατά τη διερεύνηση της υπ' αριθμ. 17005/2003 αναφοράς οι παραπάνω θέσεις των αρμοδίων υπηρεσιών του ΥΠΕΧΩΔΕ ήταν γνωστές στον Συνήγορο του Πολίτη. Η Αρχή έστειλε προς τη Διεύθυνση ΕΑΡΘ και προς τη Διεύθυνση Πολεοδομίας το από 08.06.2004 έγγραφο, με το οποίο επεσήμανε ότι η πρώτη υπηρεσία δεν είχε απαντήσει εγγράφως στην σχετική αίτηση του αναφερόμενου και ότι η δεύτερη δεν είχε αιτιολογήσει επαρκώς την παραπομπή της αντίστοιχης αίτησης προς τη Ναοδομία Αθηνών. Ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε ότι οι μονές, όπως και οι ναοί, είναι ν.π.δ.δ. και ζήτησε από το ΥΠΕΧΩΔΕ να απαντήσει στην αίτηση του ενδιαφερόμενου, ενώ αντιστοίχως ζήτησε από την αρμόδια Πολεοδομία να προβεί σε μέτρηση εκπομπών θορύβου. Σε μεταγενέστερη τηλεφωνική επικοινωνία της Αρχής με την Ε.Α.Ρ.Θ., συμφωνήθηκε η διενέργεια αυτοψίας και μέτρησης από την εν λόγω υπηρεσία. Πράγματι, με το από 05.07.04 έγγραφό της, η Ε.Α.Ρ.Θ. ενημέρωσε την Αρχή ότι πραγματοποίησε αυτοψία στον κρίσιμο χώρο «στα πλαίσια της ανάγκης περιορισμού και ελέγχου του θορύβου γύρω από ευαίσθητους χώρους κατοικιών». Η υπηρεσία επανέλαβε μεν τις θέσεις της επισημαίνοντας ότι, κατά την άποψή της, «δεν έχουν θεσμοθετηθεί ανώτατες τιμές στάθμης θορύβου από παραδοσιακά σήμαντρα, διότι δεν θεωρούνται μόνιμες μηχανολογικές εγκαταστάσεις», ωστόσο αναγνώρισε και κατέγραψε αναλυτικά το συγκεκριμένο πρόβλημα ηχορύπανσης. Ειδικότερα, η υπηρεσία κατέληξε στο συμπέρασμα «ότι όταν λειτουργούν τα σήμαντρα της Ι. Μονής, υπάρχει



επιβάρυνση του θορύβου βάθους της περιοχής κατά 27dB(A)». Προέβη μάλιστα σε σύσταση στον υπεύθυνο της Ιεράς Μονής «να μειώσει την ένταση του ήχου των σημάντρων, κατά 10dB (A), ώστε να επιτευχθεί ο υποδιπλασιασμός της προκαλούμενης ενόχλησης».

#### IV. Η θέση του Συνηγόρου του Πολίτη

##### A. Η προστασία από το θόρυβο ως ειδική συνταγματική υποχρέωση του κράτους

Σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 2 του Συντάγματος, «... Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη...». Επίσης στο άρθρο 24 του Συντάγματος προβλέπεται ότι «Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός». Ο κοινός νομοθέτης εξειδίκευσε στο βασικό περιβαλλοντικό νόμο την προστασία από την ηχορύπανση ως μορφή προστασίας του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, ο νομοθέτης στο ν. 1650/86 (για την προστασία του περιβάλλοντος), ο οποίος, μεταξύ άλλων, έχει ως βασικό στόχο τη «διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας και από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις» (άρθρο 1), όρισε ότι ως ρύπανση νοείται «... η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου... σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία...» (άρθρο 2). Επίσης, στο άρθρο 14 του ν. 1650/86 προβλέπονται ειδικές ρυθμίσεις για την «προστασία από το θόρυβο». Τέλος, το κρίσιμο νομικό πλαίσιο για την προστασία από το θόρυβο συμπληρώνεται, σε ό,τι αφορά τις κρίσιμες εγκαταστάσεις, με το π.δ. 1180/81 που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος από τη λειτουργία βιομηχανιών, βιοτεχνιών, αποθηκών και πάσης φύσεως μηχανολογικών εγκαταστάσεων. Συνεπώς, το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της θρησκείας, θα πρέπει να ασκείται σε εναρμόνιση με τα δικαιώματα των ατόμων και τις υποχρεώσεις του κράτους που απορρέουν από το άρθρο 24 του Συντάγματος. Κατά συνέπεια, οι ισχύοντες συνταγματικοί και νομοθετικοί κανόνες δικαίου οι οποίοι ρυθμίζουν το ανώτατο όριο εκπομπών θορύβου, πρέπει να γίνονται σεβαστοί από τα θρησκευτικά ν.π.δ.δ. στο πλαίσιο της οργάνωσης της θρησκευτικής λατρείας, ενώ, παράλληλα, η Διοίκηση οφείλει να μεριμνεί για την πιστή τήρηση της εφαρμογής των κανόνων αυτών.

B. Το περιεχόμενο του π.δ. 1180/81 και η υποχρέωση εφαρμογής του στις περιπτώσεις εκπομπών θορύβου προερχόμενου από μηχανολογικές εγκαταστάσεις θρησκευτικών ν.π.δ.δ.

B1. Από τα παραπάνω προκύπτει αφενός η ύπαρξη σοβαρού κοινωνικού

προβλήματος, το οποίο αφορά τόσο την προστασία του περιβάλλοντος όσο και τη δημόσια υγεία, αφετέρου η αναγκαιότητα νομικής ρύθμισης της κατάστασης και συγκεκριμένα της υπαγωγής των ηχητικών εκπομπών από εγκαταστάσεις ναών και μονών, στο πεδίο εφαρμογής της οικείας περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Η ρύθμιση των σχετικών διαφορών με παραπομπή στο άτυπο πλαίσιο των καλών σχέσεων μεταξύ Εκκλησίας και πολιτών ή, στην καλύτερη περίπτωση, στις διατάξεις του Αστικού Κώδικα περί γειτονικού δικαίου, ισοδυναμεί με την μη ανάληψη της ευθύνης από την πολιτεία για την αντιμετώπιση ενός υπαρκτού και εκτεταμένου προβλήματος ηχορύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος, σε αντίθεση με τη συνταγματική υποχρέωση του κράτους βάσει του άρθρου 24 Σ, αλλά και με την οικεία περιβαλλοντική νομοθεσία. Αρχικά, ο Συνήγορος του Πολίτη οφείλει να επισημάνει, σχετικά με την ερμηνεία του κρισίμου π.δ., ότι αυτό πρέπει να θεωρηθεί στοιχείο της ευρύτερης νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς τα κύρια θέματα που ρυθμίζει είναι η μόλυνση και η ρύπανση του περιβάλλοντος και η θέση επιτρεπόμενων ορίων εκπομπής για μηχανολογικές εγκαταστάσεις βιομηχανικής δραστηριότητας αλλά και πάσης φύσεως. Χαρακτηριστικές είναι δε οι διατάξεις των ακόλουθων άρθρων: α) Στους ορισμούς του άρθρου 1 «δια την εφαρμογήν του παρόντος Διατάγματος» μνημονεύονται το «περιβάλλον» και η «ρύπανσις», η οποία έγκειται στην άμεση ή έμμεση «εκπομπή εις των εν γένει περιβάλλον ...θορύβου...» σε τέτοια ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν βλάβη στην υγεία του ανθρώπου. β) Ειδικότερα, στο άρθρο 1 παρ. η) προβλέπεται ότι η μέριμνα του νομοθέτη αφορά, «ανεξαρτήτως βιομηχανικής δραστηριότητας», κάθε περίπτωση εγκατάστασης, αποθήκης και γενικά «πάσης φύσεως μηχανολογικά εγκαταστάσεις ... αι οποία τελούν υπό εκμετάλλευσιν ή κατοχήν φυσικών προσώπων ή του Δημοσίου ή των Ο.Τ.Α. ή ν.π.δ.δ. ή ν.π.ι.δ., εκ της λειτουργίας ή χρήσεως των οποίων δύναται να προκύψει ρύπανσις του εν γένει περιβάλλοντος» (οι υπογραμμίσεις δικές μας). γ) Ομοίως, στο άρθρο 5 παρ. 2, 3 διευκρινίζεται ρητώς ότι «... πάσης φύσεως μηχανολογικά εγκαταστάσεις, δι ας δεν απαιτείται κατά τας κείμενας διατάξεις άδειαι λειτουργίας υπόκεινται στις διατάξεις του παρόντος ...» και ότι «Εις πάσας τας εγκαταστάσεις δέον όπως κατά την λειτουργίαν των λαμβάνονται πάντα τα αναγκαία μέτρα προς προστασίαν του περιβάλλοντος». Υπενθυμίζεται ότι στο κρίσιμο άρθρο 14 του ν. 1650/86 σχετικά με την προστασία από το θόρυβο, όπως αναφέρεται ανωτέρω, ορίζεται στην παρ. 4 ότι «Έργα και δραστηριότητες που προκαλούν θόρυβο είναι ιδίως: βιομηχανικές και βιοτεχνικές...» (η υπογράμμιση δική μας). Στην επόμενη παράγραφο προβλέπεται η έκδοση ΚΥΑ για την επιβολή περιορισμών «στα έργα και τις δραστηριότητες» της παραγράφου 4 για την αποτροπή της ηχορύπανσης. Ωστόσο, όπως είναι γνωστό, δεν έχουν εκδοθεί τέτοιες υπουργικές αποφάσεις με «ειδική τεχνική νομοθεσία» για

τις δραστηριότητες και τα έργα που καταγράφονται ρητά στην κρίσιμη παράγραφο. Όμως, η έλλειψη τέτοιας νομοθεσίας δεν συνιστά κενό νόμου ενόψει των ρυθμίσεων του άρθρου 24 Σ, όπως έχει άλλωστε αποφανθεί το ΣτΕ με πάγια νομολογία του, και, εν προκειμένω, ενόψει των ρυθμίσεων του π.δ. 1180/81. Επισημαίνεται, άλλωστε, ότι την ευθύνη για τον έλεγχο της μέτρησης των ηχητικών εκπομπών από τις εγκαταστάσεις που προβλέπονται στο εν λόγω π.δ. έχουν πλέον, ως γνωστόν, η αρμόδια Διεύθυνση ΕΑΡΘ του ΥΠΕΧΩΔΕ και οι αρμόδιες Διευθύνσεις Πολεοδομίας των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων ενόψει των κρίσιμων περιβαλλοντικών διατάξεων. Επομένως, το επιχείρημα του ΥΠΕΧΩΔΕ για τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής του π.δ. στις εγκαταστάσεις που αδειοδοτούνται από το Υπουργείο Βιομηχανίας και Ενέργειας (νυν Υπουργείο Ανάπτυξης) δεν ευσταθεί.

Β2. Με βάση τη συστηματική, τη γραμματική, αλλά και την τελολογική ερμηνεία των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει η ratio της ρύθμισης σχετικά με τον καθορισμό των πηγών θορύβου, των φορέων που εκμεταλλεύονται ή κατέχουν τέτοιες πηγές - εγκαταστάσεις και των περιορισμών στους οποίους επιβάλλονται. Συγκεκριμένα, ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι, για λόγους προστασίας δημοσίου συμφέροντος, η βούληση του νομοθέτη αλλά και ο σκοπός των κρίσιμων ρυθμίσεων του π.δ. συντείνουν αφενός σε ευρύτατο καθορισμό της ηχορύπανσης από κάθε είδους μηχανολογικές εγκαταστάσεις και αφετέρου σε εξίσου ευρύτατο καθορισμό των φορέων - υπευθύνων της ρύπανσης. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι σε αυτούς ανήκει, το σύνολο του δημοσίου τομέα και κάθε φορέα δημόσιας εξουσίας, για τους οποίους η ευθύνη για τη ρύπανση είναι, προφανώς, αυξημένη. Από τις ανωτέρω σκέψεις και διαπιστώσεις πηγάζει η θέση της Αρχής ότι οι ενορίες με τους ενοριακούς ναούς τους, οι μονές με τους ναούς τους, οι Μητροπόλεις και τα λοιπά θρησκευτικά ν.π.δ.δ. που ορίζονται στον ν. 590/77 (άρθρο 1 παρ. 4) περί του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδας, υπάγονται, ως ν.π.δ.δ., στις ρυθμίσεις του π.δ., καθώς στο άρθρο 1 παρ. η) μνημονεύονται οι μηχανολογικές εγκαταστάσεις χωρίς καμία ειδική - εσωτερική διάκριση ή διαφοροποίηση ή εξαίρεση μεταξύ των ν.π.δ.δ. Είναι εύλογο να θεωρηθεί, επομένως, ότι ο νομοθέτης δεν θέλησε να εξαιρέσει τα κρίσιμα ν.π.δ.δ., η λειτουργία των οποίων και τα ζητήματα που προκύπτουν από τις εγκαταστάσεις τους ήταν ασφαλώς ευρέως γνωστή στο νομοθέτη και τους πολίτες. Η ηχορύπανση από τη λειτουργία ναών συνιστά, ως μορφή περιβαλλοντικής υποβάθμισης, πηγή διακινδύνευσης της δημόσιας υγείας και της κοινής ησυχίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρόσφατη νομολογία πολιτικών δικαστηρίων αναγνωρίζει την ηχορύπανση, ακόμα και από εγκαταστάσεις κωδωνοστασίου ναών, ως μορφή προσβολή της προσωπικότητας, η οποία νοείται ως η ιδιωτικού δικαίου έκφραση του δικαιώματος στο περιβάλλον. Συγκεκριμένα, η υπ' αριθμ. 2145/2002 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου

Κορίνθου σχετικά με την ηχορύπανση από Κ.Υ.Δ. που λειτουργεί εντός αισθητικού δάσους κρίνει επί της προσβολής της προσωπικότητας από τη χρήση ηχητικών οργάνων, καθώς εκτιμά ότι «το δικαίωμα χρήσεως και απολαύσεως» των κοινοχρήστων όπως ο ατμοσφαιρικός αέρας, η θάλασσα κ.λ.π. «αποτελεί ...την ιδιωτικού δικαίου έκφραση του δικαιώματος στο περιβάλλον...». Επίσης, στην υπ' αριθμ. 1214/2003 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Βόλου, σχετικά με την βλάβη της ψυχικής υγείας προσώπου εξ αιτίας ηχορύπανσης προκαλούμενης από κωδωνοστάσιο γειτονικού ναού, περιέχονται κρίσιμες σκέψεις που συνάδουν με τα επιχειρήματα της Αρχής που αναπτύσσονται στο παρόν. Στην τελευταία αυτή απόφαση το δικαστήριο: α) επισημαίνει ότι «οι καμπάνες των κωδωνοστασίων των εκκλησιών» περιλαμβάνονται σύμφωνα με την οικεία αστυνομική και υγειονομική νομοθεσία στις «εγκαταστάσεις που παράγουν θόρυβο» και στα σχετικά «ηχητικά όργανα», και, επομένως, τίθεται ζήτημα προστασίας της ψυχικής υγείας και της προσωπικότητας των γειτόνων β) αναφέρει μεν, ορθά, ότι «δεν υπάρχει ειδική νομοθεσία που να προβλέπει το ανεκτό όριο θορύβου που εκπέμπεται από κωδωνοστάσια εκκλησιών», ωστόσο επιχειρεί, στο πλαίσιο επίλυσης αστικής φύσεως διαφοράς, ανάλογη εφαρμογή των οικείων υγειονομικών, αστυνομικών και ποινικών διατάξεων. «Μια αναλογία ανοχής ...παρέχουν άλλες ρυθμίσεις», σύμφωνα με τη χαρακτηριστική διατύπωση της απόφασης, σύμφωνα με την οποία, μάλιστα, έχει γίνει δεκτό και αξιολογηθεί ως αποδεικτικό στοιχείο οι σχετικές μετρήσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ. Ενόψει, επομένως, της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος και δη της προστασίας του περιβάλλοντος από την ηχητική ρύπανση, η οποία επιβαρύνει και τη δημόσια υγεία, είναι προφανές ότι δεν πρέπει να γίνει δεκτή η εκτίμηση για εξαίρεση των κρισίμων θρησκευτικών ν.π.δ.δ. από το πεδίο εφαρμογής των σχετικών ρυθμίσεων. Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας μία τέτοια εξαίρεση θα έπρεπε να είχε ρητό χαρακτήρα και να έχει περιληφθεί σε ειδική νομοθετική ρύθμιση. Επομένως, το επιχείρημα της Διεύθυνσης ΕΑΡΘ ότι δεν «υφίσταται τεχνική νομοθεσία» για τις κρίσιμες εγκαταστάσεις των ναών, πρέπει, αντίθετα με το συμπέρασμα της ΕΑΡΘ, προφανώς να εκτιμηθεί ως πρόσθετος λόγος υπαγωγής των περιπτώσεων αυτών στις ρυθμίσεις του π.δ. 1180/81. Άλλωστε, μία εξαίρεση σε ό,τι αφορά τους ναούς θα ήταν ίσως νοητή χάριν προστασίας κάποιου υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, του οποίου εύλογα δεν γίνεται επίκληση από τις αρμόδιες Διευθύνσεις. Η δε τυχόν επίκληση της προστασίας της θρησκευτικής λατρείας προφανώς, ενόψει όσων ήδη έχουν αναπτυχθεί, δεν μπορεί να προβληθεί ως λόγος εξαίρεσης.

Β3. Με βάση τα παραπάνω, πρέπει, ακόμη, να σημειωθεί ότι ο περιορισμός των ελεγχόμενων εγκαταστάσεων σε «σταθερές» μηχανολογικές εγκαταστάσεις, οι οποίες υπόκεινται στον έλεγχο του Υπουργείου Βιομηχανίας, όπως υποστηρίζεται από τις αρμόδιες Διευθύνσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ, δεν βρίσκει έρεισμα στις διατάξεις

του Διατάγματος. Σε καμία διάταξη δεν γίνεται τέτοια ρητή αναφορά, αντίθετα δε γίνεται ρητά πρόβλεψη για υπαγωγή κάθε είδους εγκατάστασης στις εν λόγω διατάξεις, ανεξάρτητα από την αδειοδοτούσα αρχή, όπως προεκτέθηκε. Άλλωστε, η έννοια της εγκατάστασης εμπεριέχει το σταθερό χαρακτήρα του μηχανήματος, ενώ η αναφορά σε «μόνιμες» εγκαταστάσεις προφανώς περιορίζει υπέρμετρα και αδικαιολόγητα το γενικό πεδίο εφαρμογής του νόμου. Σε κάθε περίπτωση, επισημαίνεται ότι τα παραδοσιακά σήμαντρα, οι ηλεκτρικοί κώδωνες και οι εσωτερικές μικροφωνικές εγκαταστάσεις των ναών είναι «σταθερές» και «μόνιμες» εγκαταστάσεις.

#### V. Τα συμπεράσματα και οι προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει ότι το πρόβλημα της εκπομπής θορύβου από μηχανολογικές εγκαταστάσεις ναών (ενοριών ως ν.π.δ.δ.) συνιστά, σε πολλές περιπτώσεις, καθ' όλη την επικράτεια, πρόβλημα ηχορύπανσης και, επομένως, πρόβλημα υποβάθμισης του περιβάλλοντος και διακινδύνευσης της δημόσιας υγείας. Το κρίσιμο πρόβλημα είναι γνωστό στις αρμόδιες εκκλησιαστικές αρχές, οι οποίες έχουν κατά καιρούς εκδώσει ειδικές οδηγίες για τον περιορισμό του. Δεν τίθεται, άλλωστε, θέμα υπαγωγής των πραγματικών δεδομένων των κρίσιμων υποθέσεων στη νόμιμη άσκηση του δικαιώματος θρησκευτικής λατρείας, καθώς το πρόβλημα επικεντρώνεται στην εκπομπή υπερβολικού θορύβου από τις εγκαταστάσεις των ναών. Η μη εφαρμογή των διατάξεων του π.δ. 1180/81 από τις κατά νόμο αρμόδιες υπηρεσίες, σε περιπτώσεις όπως οι εξετασθείσες, συνιστά παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας. Η κοινοποίηση των εγγράφων προς τους άμεσα ενδιαφερόμενους πολίτες, συνιστά επιβαλλόμενη διοικητική πρακτική για λόγους διαφάνειας της διοικητικής δράσης και ουδόλως αποτελεί «διαρροή εγγράφων», όπως εσφαλμένα αναφέρθηκε από τον πρώην Νομάρχη Ηρακλείου. Με βάση τα παραπάνω, ο Συνήγορος του Πολίτη προτείνει προς τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ: 1. Την άμεση εφαρμογή των κρίσιμων διατάξεων του π.δ. 1180/81 στις ανωτέρω υποθέσεις με κάθε νόμιμο μέσο, ιδίως δε τη διενέργεια αυτοψιών και την επιβολή κυρώσεων αρμοδίως σε περίπτωση υπέρβασης των επιτρεπόμενων ορίων θορύβου. Υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 5 του π.δ. 1180/81, το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο θορύβου σε περιοχές που επικρατεί το αστικό στοιχείο είναι 50 DB. 2. Την έκδοση ερμηνευτικής εγκυκλίου από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ με σκοπό την αναγνώριση της υπαγωγής των θρησκευτικών ν.π.δ.δ. στις διατάξεις του π.δ. 1180/81 (άρθρο 1 παρ. η) ως δυνητικών πηγών - φορέων ηχορύπανσης από τις μηχανολογικές εγκαταστάσεις τους. 3. Την έκδοση των σχετικών κοινών υπουργικών αποφάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 14 παρ. 4 του ν. 1650/86.

**Σημείωση**

Στις 04.04.2005 η Διεύθυνση ΕΑΡΘ του ΥΠΕΧΩΔΕ συγκάλεσε τους συναρμόδιους φορείς (Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και Αρχιεπισκοπή Αθηνών). Συζητήθηκε η εκπόνηση «προσχεδίου» Κοινής Υπουργικής Απόφασης που θα ρυθμίζει το ζήτημα.

**Οδηγία 79/409/ΕΟΚ «περί διατήρησης των άγριων πτηνών», Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας», Ν. 1650/86 (άρθρο 18), Ν. 2971/01 (άρθρα 27, 29, 31)**

*Παράνομες εκσκαφές και παράνομη κατασκευή προβλήτας στην περιοχή της προστατευόμενης λίμνης Καστοριάς*

Η λίμνη της Καστοριάς αποτελεί προστατευόμενη περιοχή, ενταγμένη στον Εθνικό Κατάλογο των περιοχών του Δικτύου NATURA 2000. Κατασκευή αυθαίρετης προβλήτας και εργασίες εκσκαφής επί της λίμνης. Αδράνεια των αρμοδίων υπηρεσιών ως προς τη διαδικασία κατεδάφισης. Εφαρμογή του ν. 2971/2001 για τον αιγιαλό και την παραλία, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 31 αυτού «οι διατάξεις του νόμου αυτού για τον καθορισμό του αιγιαλού ...ως και οι διατάξεις για τη διοίκηση, διαχείριση και προστασία ...εφαρμόζονται αναλόγως και για τις όχθες, τις παλαιές όχθες και τις παράχθιες ζώνες των μεγάλων λιμνών...». Εφαρμογή του άρθρου 27 του ίδιου νόμου για την κατεδάφιση της προβλήτας ως κατασκευής που έχει ανεγερθεί «χωρίς άδεια στον αιγιαλό ή την παραλία».

**Πόρισμα 20392/2001**

*(Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: Γεωργία Γιαννακούρου, Χειριστές: Χρήστος Τσαϊτουρίδης, Νίκος Βίττης)*

**1. Σύνοψη - Εισαγωγικές παρατηρήσεις**

Ο Συνήγορος του Πολίτη ερεύνησε την υπ' αριθμ. 20392/2001 αναφορά της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας σχετικά με εκτεταμένες αυθαίρετες εργασίες εκσκαφών - επιχωματώσεων και κατασκευής με επίχωση μεγάλης τιμμεντένιας (με αδρανή υλικά και οπλισμένο σκυρόδεμα) προβλήτας από το Δήμο Μακεδνών στην περιοχή της Πολυκάρπης και στην περιοχή του Λιμναίου Οικισμού στο Δισπηλιό, στη λίμνη της Καστοριάς. Κατά το χρονικό διάστημα που υποβλήθηκε η αναφορά (Δεκέμβριος 2001) εκτελούνταν εργασίες εκσκαφής καναλιών στην Πολυκάρπη και εργασίες κατασκευής πλατώματος στο Δισπηλιό, εντός του αιγιαλού και επί της λίμνης, από το Δήμο Μακεδνών, χωρίς να υφίσταται καμία έγκριση ή άδεια από αρμόδια τοπική ή περιφερειακή ή κεντρική υπηρεσία και χωρίς να έχει καν ληφθεί σχετική απόφαση του Δήμου.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με τις αρχικές επιστολές του, κάλεσε τον οικείο Δήμο σε διακοπή εργασιών, υπογραμμίζοντας το νομικό καθεστώς της λίμνης ως προστατευόμενης περιοχής. Επίσης, τον Απρίλιο 2002 οργανώθηκε, με πρωτοβουλία της Αρχής, σύσκεψη σε χώρο της Ν.Α. Καστοριάς, με συμμετοχή των αρμοδίων υπηρεσιών της Ν.Α. Καστοριάς, της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και εκπροσώπων του Δήμου Μακεδνών. Κατά την αυτοψία που πραγματοποιήθηκε το ίδιο διάστημα από τους χειριστές της υπόθεσης, διαπιστώθηκε η ολοκλήρωση των παράνομων εργασιών στο Δισπηλιό, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της προβλήτας είχε επιστρωθεί με μπετόν, ενώ στο χώρο της Πολυκάρπης διαπιστώθηκαν εκτεταμένες εκσκαφές και επιχωματώσεις.

Σε ανταπόκριση της διαμεσολάβησης της Αρχής, το αρμόδιο Δασαρχείο, η αρμόδια Διεύθυνση Πολεοδομίας και Περιβάλλοντος και η αρμόδια Κτηματική Υπηρεσία προέβησαν στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων (πρωτόκολλα αποβολής και πρόστιμα) σε βάρος του Δήμου Μακεδνών, ενώ και η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, μέσω των αρμοδίων οργάνων της, επισήμανε τον παράνομο χαρακτήρα των εν λόγω επεμβάσεων και απέρριψε τις ενστάσεις του Δήμου.

Ωστόσο, ο Δήμος Μακεδνών δεν συμμορφώθηκε προς τις υποδείξεις των αρμοδίων υπηρεσιών, αλλά αντιθέτως προχώρησε εντός του 2002 σε περαιτέρω αυθαίρετες ενέργειες, ειδικότερα στην περίφραξη του χώρου στο Δισπηλιό και την ανάρτηση πινακίδας περί δήθεν «ναυπηγοεπισκευαστικής ζώνης». Ενόψει των ενεργειών αυτών, ο Συνήγορος του Πολίτη ζήτησε, με το από 15.01.2003 έγγραφό του, από τον αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών τον έλεγχο του πρώην Δημάρχου Μακεδνών, καθώς έκρινε ότι υφίστανται ισχυρές ενδείξεις τέλεσης αξιόποινων πράξεων.

Παρά την επιβολή των σχετικών κυρώσεων, διαπιστώθηκε ότι ούτε η Ν.Α. Καστοριάς, ούτε η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, προέβησαν στην έκδοση των αναγκαίων πράξεων για την κατεδάφιση αυθαίρετης κατασκευής στο Δισπηλιό, η οποία γειτνιάζει με τον νεολιθικό λιμναίο οικισμό Δισπηλιού, με συνέπεια να παραμένει και, βέβαια, να εντείνεται η περιβαλλοντική καταστροφή στην περιοχή. Με βάση τα παραπάνω και ιδίως τη διαπιστωθείσα αδράνεια των εν λόγω υπηρεσιών και την εντεινόμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση μίας αυστηρά προστατευόμενης περιοχής, ο Συνήγορος του Πολίτη προχωρεί στην έκδοση του παρόντος Πορίσματος, βάσει του ν. 3094/2003 (άρθρο 4 παρ. 6) και διατυπώνει προτάσεις προς τη Διοίκηση για την πλήρη αποκατάσταση της νομιμότητας.

## 2. Το ιστορικό της υπόθεσης και η έρευνα της αναφοράς

### A. Η κατασκευή αυθαίρετης προβλήτας στο Δισπηλιό και οι παράνομες εκσκαφές στην Πολυκάρπη

Οι αυθαίρετες εργασίες κατασκευής προβλήτας στο Δισπηλιό διαπιστώθηκαν

αρχικώς με το από 23.11.01 έγγραφο της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και με το από 28.11.01 έγγραφο της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών της Ν.Α. Καστοριάς. Με τα εν λόγω έγγραφα, ο Δήμος Μακεδνών εκλήθη να διακόψει «αμέσως τις εργασίες ανέγερσης προβλήτας» και τα «εκτεταμένα μπαζώματα από θραυστό υλικό λατομείου», καθώς «τέτοια έργα και παρεμβάσεις απαγορεύονται χωρίς την έγκριση της αρμόδιας Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ».

Στη συνέχεια, με το από 17.12.01 έγγραφο της Διεύθυνσης ΠΟΧΩΠΕ της Ν.Α. Καστοριάς, καταγράφηκαν οι αυθαίρετες κατασκευές στο Δισπηλιό και διατυπώθηκε η θέση ότι οι εν λόγω ενέργειες έγιναν «χωρίς τις απαιτούμενες εγκρίσεις και άδειες, αποτελούν παραβάσεις περιβαλλοντικών και πολεοδομικών διατάξεων και συμβάλλουν στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος της λίμνης». Επιπροσθέτως, η ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, με το από 11.12.2001 έγγραφό της, ενημέρωσε την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία ότι «ο σχεδιασμός και η εκτέλεση του παραπάνω έργου [κατασκευή δρόμου και προβλήτας] έγιναν χωρίς ενημέρωση και έγκριση της Υπηρεσίας μας» και ότι «στην ευρεία ζώνη κατά μήκος της νότιας όχθης της λίμνης από την περιοχή της θέσης «Νησί» Δισπηλιού μέχρι το Μαυροχώρι εντοπίζονται κατάλοιπα προϊστορικών πασσαλόπηκτων κατασκευών».

Πράγματι, η κατασκευή της προβλήτας ξεκίνησε και τελικά ολοκληρώθηκε από την πλευρά του Δήμου χωρίς να υποβληθεί αίτηση για αδειοδότηση ή έγκριση από τις αρμόδιες τοπικές, περιφερειακές υπηρεσίες ή από το ΥΠΕΧΩΔΕ. Πρόκειται δε για μια μεγάλη κατασκευή εντός της όχθης και της λίμνης, η οποία, όπως αναφέρεται στο από 17.11.01 ανωτέρω έγγραφο, «έχει την μορφή T» με τις εξής διαστάσεις ανά σκέλος: α) μήκος 150 μέτρα και πλάτος 11 μέτρα και β) μήκος 48 μέτρων και πλάτος 13 μέτρων. Το ύψος της επίχωσης υπολογίζεται σε 1,50 μέτρα. Είναι προφανής η βαρύτητα της καταστροφικής επέμβασης στο περιβάλλον της λίμνης, καθώς μεταβάλλεται βίαια η φυσική μορφολογία της και διαταράσσεται η οικολογική ισορροπία της περιοχής, η οποία μάλιστα είναι ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας για παγκοσμίως απειλούμενα με εξαφάνιση είδη ορνιθοπανίδας.

Από την πλευρά του, ο Δήμος Μακεδνών με τα από 16.11.01, 17.01.02 και 31.01.02 έγγραφά του προς τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και αρχές έκανε λόγο για «προσωρινή ρίψη μικρών βράχων για τη συγκράτηση του πλοιαρίου» του Δήμου, λόγω πτώσης της στάθμης της λίμνης, για επιλογή της θέσης «από τεχνοκράτες ως το μοναδικό σημείο που είχε το απαιτούμενο βάθος για να μπορέσει να βγει το καράβι μας και να επισκευαστεί» και για «επίστρωση του προϋπάρχοντα διαδρόμου» με τσιμέντο, προκειμένου να γίνει η προσάραξη του πλοιαρίου. Έκτοτε, ο Δήμος δεν απάντησε στα μεταγενέστερα έγγραφα της Αρχής, ούτε κοινοποίησε σε αυτήν οποιοδήποτε άλλο σχετικό στοιχείο ή έγγραφο.



*B. Η παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη και η επιβολή διοικητικών κυρώσεων από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες σε βάρος του Δήμου Μακεδνών*

Με την πρώτη, από 05.01.2002, επιστολή του, ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε ότι οι κρίσιμες ενέργειες του Δήμου Μακεδνών επισύρουν ποινικές και άλλες κυρώσεις και ζήτησε «να διακοπούν άμεσα τυχόν σχετικές εργασίες εκσκαφής και μπαζώματος». Κατά την αυτοψία που διενεργήθηκε από τους επιστήμονες της Αρχής την 18η και 19η Απριλίου 2002, διαπιστώθηκε, με συγκριτική μελέτη των κρίσιμων εγγράφων και του φωτογραφικού υλικού, ότι ο Δήμος, όπως αναφέρεται στο από 26.04.2002 έγγραφο της Αρχής, όχι μόνο δεν διέκοψε τις παράνομες εργασίες, αλλά ότι «η παράνομη προβλήτα ...έχει σε μεγάλο τμήμα της επιστρωθεί με μπετόν». Στην Πολυκάρπη «διαπιστώθηκε η εκτεταμένη εκσκαφή και συσσώρευση μεγάλου όγκου χωμάτων στο χώρο του αιγιαλού της λίμνης. Σε αμφότερες τις περιοχές υπάρχουν καλαμιώνες και θέσεις που βρίσκουν καταφύγιο πολλά είδη πουλιών, ορισμένα εκ των οποίων σπάνια».

Στη σύσκεψη που διοργανώθηκε στο Διοικητήριο του Νομού, με πρωτοβουλία της Αρχής, οι εκπρόσωποι των εμπλεκόμενων υπηρεσιών συμφώνησαν στην επιβολή των εκ του νόμου προβλεπομένων κυρώσεων και στην αναγκαιότητα αποκατάστασης των κρίσιμων περιοχών στην προτέρα κατάσταση. Ειδικότερα, η αρμόδια ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων διευκρίνισε ότι η προβλήτα βρίσκεται πέραν των ορίων της ζώνης προστασίας του λιμναίου προϊστορικού οικισμού Δισπηλιού Καστοριάς, όπως έχει οριστεί με τις από 9.10.1971 και 2.10. 1997 Υπουργικές Αποφάσεις. Άλλωστε, υπό το καθεστώς του προηγούμενου αρχαιολογικού νόμου (ν. 5351/32 & π.δ. 9/24.08.32), η Εφορεία δεν είχε την ευχέρεια να προβεί ή να ζητήσει την επιβολή κυρώσεων για την κατασκευή της προβλήτας.

Από την πλευρά τους, οι εκπρόσωποι του Δήμου επέμειναν στην αναγκαιότητα των ενεργειών και εργασιών και εκδήλωσαν την πρόθεση του Δήμου να ζητήσει τη «νομιμοποίηση» της προβλήτας, βάσει των διατάξεων του ν. 2971/2001 για τον αιγιαλό.

Με το από 26.04.2002 έγγραφό του, ο Συνήγορος του Πολίτη κάλεσε τις αρμόδιες υπηρεσίες να προχωρήσουν σε αυτοψίες και κυρώσεις, τόσο για τις εργασίες στην Πολυκάρπη, για τις οποίες δεν είχε γίνει επίσημη καταγραφή, όσο και σε ό,τι αφορά την παράνομη κατασκευή της προβλήτας. Η παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη συνέβαλλε αποφασιστικά στη διενέργεια νέων αυτοψιών και στην επιβολή περαιτέρω κυρώσεων από τις αρμόδιες νομαρχιακές και περιφερειακές υπηρεσίες σε βάρος του Δήμου Μακεδνών. Πρόκειται συγκεκριμένα για τις ακόλουθες ενέργειες και πράξεις:

– Την υπ' αριθμ. ΚΟ/278/26.02.2002 **Απόφαση Νομάρχη Καστοριάς για**

**επιβολή προστίμου ύψους 14.000 ευρώ** στο Δήμο Μακεδνών για αυθαίρετη κατασκευή προβλήτας εντός της λίμνης Καστοριάς. Με την ίδια πράξη αποφασίστηκε η «**απομάκρυνση της κατασκευής**» και η «**αποκατάσταση περιβάλλοντα χώρου. Οι εργασίες απομάκρυνσης της προβλήτας να ξεκινήσουν αμέσως μετά την επίδοση της παρούσας**».

- Η Γενική Γραμματέας Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας απέρριψε, με την από 08.05.02 απόφασή της, την ένσταση του Δήμου κατά της απόφασης του Νομάρχη Καστοριάς. Στο σκεπτικό της απορριπτικής απόφασης επισημαίνεται ότι «*από τη μελέτη των σχετικών χαρτών...δεν υπήρχε παλαιότερα όχι μόνο βραχώδης αλλά ούτε και εμφανής χωμάτινη προβλήτα στο χώρο της παρόχθιας ζώνης του Δισπηλιού*».
- Την από 17.07.02 **Απόφαση του Προϊσταμένου της Κτηματικής Υπηρεσίας Καστοριάς για την επιβολή προστίμου ύψους 10.000 ευρώ** σχετικά με την παράνομη κατασκευή προβλήτας «*εντός της όχθης, της παρόχθιας ζώνης και εντός της λίμνης Καστοριάς*». Σύμφωνα με την πληροφόρηση της Αρχής από το ΥΠΕΧΩΔΕ, ο Δήμος Μακεδνών έχει καταβάλλει το ποσό του προστίμου που επέβαλε η Κτηματική Υπηρεσία, ωστόσο δεν έχει καταβάλλει το ποσό που αντιστοιχεί στο πρόστιμο του Νομάρχη Καστοριάς.
- Το από 13.03.03 **Πρωτόκολλο Κατεδάφισης Αυθαίρετων Κτισμάτων της Κτηματικής Υπηρεσίας Ν. Καστοριάς** σχετικά με την προβλήτα στο Δισπηλιό και το από 29.03.03 έγγραφο της ίδιας υπηρεσίας προς τη Γενική Γραμματέα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, με το οποίο ζητείται η εκτέλεση του Πρωτοκόλλου.
- Την μήνυση κατά του (πρώην) **Δημάρχου Μακεδνών που υποβλήθηκε εντός του 2002 από την πλευρά της Διεύθυνσης Δασών Καστοριάς**, βάσει του αρ. 57 του ν. 2637/98 για τα καταφύγια άγριας ζωής.
- Το ΥΠΕΧΩΔΕ, από την πλευρά του, διαπίστωσε το παράνομο των ενεργειών του Δήμου Μακεδνών με τα από 01.05.2002, 24.09.02, 01.04.03 έγγραφα της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, διευκρινίζοντας ότι «*σύμφωνα με το ν. 3010/2002 άρθρ. 5 ο αιγιαλός, οι κοίτες ποταμών, ρεμάτων και χειμάρρων αποτελούν δημόσια κτήματα και οι οποιοσδήποτε εργασίες που εκτελούνται σε αυτά διέπονται από πολεοδομική νομοθεσία*». Επίσης, η ίδια Διεύθυνση πληροφόρησε την Αρχή για την έγκριση της οικείας Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης για την λίμνη και την εκπόνηση σχεδίου π.δ., σύμφωνα με τις προβλέψεις του ν. 1650/86.

Ωστόσο, ο Δήμος Μακεδνών όχι μόνο δεν προχώρησε μέχρι το τέλος του 2003 σε ενέργειες συμμόρφωσης, αλλά αντίθετα προέβη σε περαιτέρω αυθαιρεσίες, όπως στην παράνομη «περίφραξη» του χώρου της προβλήτας και την τοποθέτηση επιγραφής περί «Ναυπηγοεπισκευαστικής Ζώνης» με την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας.

Με βάση τα παραπάνω και με δεδομένη τη συνέχιση των αυθαιρεσιών, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Καστοριάς και με το από 15.01.2003 έγγραφό του διαβίβασε στην αρμόδια εισαγγελική αρχή πλήρη φάκελο της υπόθεσης, θεωρώντας ότι «σε βάρος του πρώην Δημάρχου Μακεδόνων προκύπτουν ισχυρές ενδείξεις για τέλεση αξιόποινης πράξης» και ότι «τίθεται ζήτημα εφαρμογής τουλάχιστον του άρθρου 28 του ν. 1650/86 και του άρθρου 29 του ν. 2971/ 01 περί των ποινικών κυρώσεων σε βάρος εκείνων που υποβαθμίζουν το περιβάλλον και τον αιγιαλό με παράνομες πράξεις ή και παραλείψεις τους». Μέχρι την σύνταξη του παρόντος πορίσματος δεν έχει υπάρξει επίσημη ενημέρωση από την αρμόδια Εισαγγελία σχετικά με την έκβαση της παραπεμφθείσας υπόθεσης.

*Γ. Η αδράνεια των αρμοδίων υπηρεσιών ως προς την προώθηση της διαδικασίας κατεδάφισης της αυθαίρετης προβλήτας*

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες της Ν.Α. Καστοριάς και της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, που έχουν την ευθύνη συνεργασίας για τη διαδικασία κατεδάφισης της προβλήτας, έχουν θέσει σε εκκρεμότητα για υπερβολικά μεγάλο χρονικό διάστημα τη σχετική διαδικασία, χωρίς ειδική αιτιολογία. Υπενθυμίζεται, ότι με το από 01.05.2002 έγγραφό της, η Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ απηύθυνε οδηγίες για την «εκπόνηση ειδικής μελέτης διερεύνησης της δυνατότητας απομάκρυνσης των έργων και της αποκατάστασης του λιμναίου του περιβάλλοντος» στο Δισπηλιό και διευκρίνισε ότι «για την εξειδίκευση του περιεχομένου της μελέτης, η Υπηρεσία μας είναι στη διάθεσή σας», παρακάλεσε δε την Περιφέρεια, τη Ν.Α. Καστοριάς και ειδικά τη Δ.Τ.Υ. της Ν.Α. Καστοριάς «για τις άμεσες ενέργειές σας ώστε να διευθετηθεί κατάλληλα το σύνολο των θεμάτων που έχουν προκύψει στη περιοχή (αυθαίρετες παρεμβάσεις)». Για τη σύνταξη της εν λόγω ειδικής μελέτης, η αρμόδια Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της Περιφέρειας, με το από 14.05.02 έγγραφό της (επικαλούμενη και το ανωτέρω έγγραφο του ΥΠΕΧΩΔΕ), απευθύνθηκε στο Νομόρχη Καστοριάς, τον οποίο κάλεσε ειδικότερα να διαθέσει την αναγκαία τεχνική υποστήριξη, μέσω της Τεχνικής Υπηρεσίας της Ν.Α. Καστοριάς, ώστε να αποκατασταθεί το περιβάλλον της θιγείσας περιοχής. Η ίδια υπηρεσία, με το από 16.05.02 έγγραφό της προς την Κτηματική Υπηρεσία Καστοριάς, επισήμανε, μάλιστα, ότι η Κτηματική Υπηρεσία δεν έχει υποβάλλει «πρόταση για τον τρόπο κ.λ.π. κατεδάφισης των κατασκευών», όπως προβλέπεται στο άρθρο 27 παρ. 6, 7 του ν. 2971/2001. Μέχρι σήμερα, όμως, οι αρμόδιες υπηρεσίες της Ν.Α. Καστοριάς και της Περιφέρειας δεν έχουν προχωρήσει στη σύνταξη της εν λόγω μελέτης.

Ο Συνήγορος του Πολίτη απέστειλε την από 20.06.2003 επιστολή προς τις

αρμόδιες υπηρεσίες, υπογραμμίζοντας ιδίως την ανάγκη «*σύνταξης και έκδοσης της μελέτης, με την οποία επιφορτίζεται η Ν.Α. Καστοριάς, για την απομάκρυνση των παρανόμως υφισταμένων έργων*» στο Δισπηλιό. Μέχρι σήμερα, ανταποκρίθηκαν στο εν λόγω έγγραφο η Κτηματική Υπηρεσία και η αρμόδια Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.

Σε ό,τι αφορά τις επεμβάσεις στην Πολυκάρπη, η Κτηματική Υπηρεσία πληροφόρησε την Αρχή για τη διενέργεια αυτοψίας, μετά την οποία σταμάτησαν οι εργασίες, ενώ στη συνέχεια «*λόγω της αύξησης του ύψους των υδάτων της λίμνης, όλη η περιοχή που γίνονται αυθαίρετες εκσκαφές καλύφθηκε από τα νερά της λίμνης Καστοριάς*». Σε ό,τι αφορά τις εργασίες στο Δισπηλιό, η υπηρεσία επισήμανε, ότι με το από το 29.03.2003 έγγραφό της, ζήτησε την εκτέλεση του πρωτοκόλλου κατεδάφισης από το Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας. Η δε υπηρεσία της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας πληροφόρησε την Αρχή ότι πραγματοποίησε αυτοψία στο χώρο του Δισπηλιού και διαπίστωσε ότι «*δεν έγινε μέχρι σήμερα αποκατάσταση του προσβεβλημένου τμήματος της όχθης της λίμνης Καστοριάς στη συγκεκριμένη περιοχή*». Υπενθύμισε δε το από 14.05.2002 έγγραφο της αρμόδιας Γενικής Γραμματέως Περιφέρειας προς τη Τεχνική Υπηρεσία της Ν.Α. Καστοριάς, με το οποίο ζητήθηκε σχετική τεχνική υποστήριξη και τέλος, ενημέρωσε ότι «*το ποινικό μέρος της υπόθεσης εκδικάζεται τον Ιανουάριο 2004 στα αρμόδια ... δικαστήρια*».

Η αρμόδια Τεχνική Υπηρεσία της Ν.Α. Καστοριάς δεν έχει απαντήσει μέχρι σήμερα στην Αρχή, αλλά ούτε και στο ΥΠΕΧΩΔΕ και στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, σχετικά με την πορεία σύνταξης της μελέτης. Η Διεύθυνση ΠΟΧΩΠΕ της Ν.Α. Καστοριάς απήντησε στη Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ με το από 13.01.2003 έγγραφό της ότι «*η απομάκρυνση της αυθαίρετης κατασκευής πρέπει να γίνει μετά από εκπόνηση ειδικής μελέτης εκτέλεσης του έργου και της αποκατάστασης του περιβάλλοντος. Αυτού του είδους μελέτη, από όσα γνωρίζουμε, θα έπρεπε να εκπονήσει η Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών της Ν.Α./σης Καστοριάς*».

Τέλος, πρόσφατα κοινοποιήθηκε στο Συνήγορο του Πολίτη το από 17.11.03 έγγραφο της αρμόδιας Εφορείας Αρχαιοτήτων προς το Δήμο Μακεδνών, με το οποίο ζητείται από το Δήμο να εξετάσει «*το ενδεχόμενο απομάκρυνσης ή εξωραϊσμού της προβλήτας*», καθώς «*πρέπει να αποφευχθεί οποιαδήποτε βλάβη στο περιβάλλον των αρχαιοτήτων*». Σημειώνεται, πάντως, ότι η αναφορά σε «*εξωραϊσμό*» μιας καθ' όλα αυθαίρετης κατασκευής που υποβαθμίζει και καταστρέφει το τοπίο και τον υγρότοπο της λίμνης, δεν μπορεί να αποτελέσει νόμιμο έρεισμα για την περαιτέρω καθυστέρηση αποκατάστασης του χώρου και κατεδάφισης της κατασκευής.

### 3. Το νομικό καθεστώς της Λίμνης Καστοριάς

#### A. Η λίμνη ως προστατευόμενος τόπος και ειδικότερα ως περιοχή του δικτύου ΦΥΣΗ 2000

Ο Συνήγορος του Πολίτη υπογράμμισε, κατά την έρευνα της παρούσας υπόθεσης, το γεγονός ότι η λίμνη της Καστοριάς αποτελεί αυστηρά προστατευόμενη περιοχή, καθώς συνιστά οικοσύστημα εξέχουσας εθνικής και κοινοτικής σημασίας, τόπο με ξεχωριστά μορφολογικά και αισθητικά χαρακτηριστικά και επίσης παρουσιάζει ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Συγκεκριμένα, η λίμνη είναι περιοχή ενταγμένη στον Εθνικό Κατάλογο των περιοχών του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000 και επιπλέον έχει χαρακτηριστεί ως Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας - Ζώνη Ειδικής Προστασίας («Λίμνη Ορεστιάς, Καστοριάς GR 1320003»), βάσει των Οδηγιών 92/43/ΕΟΚ και 79/409/ΕΟΚ και σύμφωνα με τα οριζόμενα στις από 33318/30281/28.12.1998 ΚΥΑ και από 414985/1985 ΚΥΑ σχετικά με τον καθορισμό μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας και με τον καθορισμό μέτρων διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας, αντίστοιχα.

Επισημαίνεται, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 11 της από 28.12.98 ΚΥΑ, «απαγορεύεται ...η βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης» των ζωικών ειδών που διαβιούν στις περιοχές του Δικτύου NATURA 2000, ενώ, σύμφωνα με τα άρθρα 9, 10 και 13 της ίδιας ΚΥΑ, οι αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ και του Υπουργείου Γεωργίας ασκούν εποπτεία και ελέγχους για την προστασία του τοπίου και τη διατήρηση της άγριας πανίδας και χλωρίδας των κρισίμων περιοχών.

Η λίμνη Καστοριάς έχει, επίσης, χαρακτηριστεί ως Τόπος Ιδιαιτέρου Φυσικού Κάλλους, με την υπ' αριθμ. Α/Φ31/26036/2367/06.06.74 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ενώ επιπροσθέτως έχει οριστεί ως Καταφύγιο Άγριας Ζωής. Ειδικά, η περιοχή στο Δισπηλιό, δίπλα στην οποία βρίσκεται η προβλήτα, είναι ένας από τους σημαντικότερους κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους στην Ελλάδα, λόγω του προϊστορικού λιμναίου οικισμού που έχει εντοπιστεί και αναδειχθεί εκεί.

Μάλιστα, σύμφωνα με το από 15.01.86 π.δ. για την ΖΟΕ του Νομού Καστοριάς, η περιοχή, εντός της οποίας βρίσκεται η προβλήτα, εμπίπτει στην παράρτητη ζώνη που έχει οριστεί ως περιοχή προστασίας της φύσης και ειδικότερα σε υποζώνη προστασίας αρχαιολογικών χώρων. Όπως, μάλιστα, αναφέρεται στο εν λόγω π.δ. «στις περιοχές κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων «Λιμναίου» της κοινότητας Δισπηλιού ...καθώς και σε ακτίνα 500μ. γύρω από αυτούς, η δόμηση ... επιτρέπεται μόνον κατόπιν προηγουμένης εγκρίσεως της αρμόδιας Αρχαιολογικής Υπηρεσίας». Τέλος, το Δασαρχείο Καστοριάς έχει ορίσει την κρίσιμη περιοχή ως Καταφύγιο Άγριας Ζωής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον ν. 2637/98. Είναι

προφανές ότι η κατασκευή της προβλήτας έγινε κατά παράβαση όλων των ανωτέρω κανονιστικών διατάξεων, όπως και εκείνων του ν. 2971/01 για τον αιγιαλό (βλ. κατωτέρω υπό Β). Η κατεδάφιση της προβλήτας αποτελεί εκ του νόμου υποχρέωση των αρμοδίων υπηρεσιών, που προκύπτει επίσης από τις ανωτέρω κανονιστικές ρυθμίσεις για την προστασία της λίμνης ως σημαντικού οικοτόπου και αρχαιολογικού χώρου, όπως και από την εν γένει περιβαλλοντική νομοθεσία. Η εκ του νόμου προστασία των οικολογικών, των πολιτιστικών και των μορφολογικών χαρακτηριστικών της περιοχής γεννά ισχυρές και αυστηρές κανονιστικές δεσμεύσεις για τη Διοίκηση, όπως προκύπτει και από τη σχετική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Σύμφωνα με το ν. 1650/86 (άρθρο 18), η προστασία και διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου αποτελεί υποχρέωση της Διοίκησης, επιβάλλεται δε, όπως έχει κρίνει το Συμβούλιο της Επικρατείας, με την υπ' αριθμ. 1182/96 απόφασή του, «ειδική προστασία ...των εξαιρετικά ευπαθών οικοσυστημάτων, όπως είναι οι λίμνες και οι υγροβιότοποι. Στόχος της προστασίας αυτής αποτελεί η διατήρηση αναλλοίωτων στο διηνεκές των χαρακτηριστικών στοιχείων που συνθέτουν την φυσιογνωμία και την ιδιαιτερότητά των έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος με τη διατήρηση διαφορετικών οικοσυστημάτων ...Οι ως άνω σκοποί επιτυγχάνονται με την απαγόρευση κάθε παρέμβασης που μπορεί να αλλοιώσει τα χαρακτηριστικά των εν λόγω ευπαθών οικοσυστημάτων...η απαγόρευση κάθε δραστηριότητας ή παρέμβασης που μπορεί να βλάψει τις περιοχές αυτές αποτελεί υποχρέωση της Διοικήσεως που απορρέει αποκλειστικά από το Σύνταγμα...».

Το ΣτΕ έχει, επίσης, ερμηνεύσει τις κανονιστικές δεσμεύσεις από την οδηγία 79/409/ΕΟΚ «περί διατηρήσεως των αγρίων πτηνών» σε σειρά αποφάσεών του. Ενδεικτικώς αναφέρεται η υπ' αριθμ. 366/93 απόφασή του, όπου κρίνεται ότι «Τα Κράτη - Μέλη υιοθετούν κατάλληλα μέτρα προς αποφυγήν της ρυπάνσεως ή της φθοράς των οικοτόπων και των ζωνών προστασίας ως επίσης και των επιζημιών δια τα πτηνά διαταράξεων όταν αύται έχουν σημαντικές συνέπειας εν σχέσει προς τους αντικειμενικούς στόχους προστασίας των εν λόγω ειδών». Κρίσιμη είναι και η υπ' αριθμ. 772/92 απόφαση του ΣτΕ σχετικά με την υποχρέωση της Διοίκησης για αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας, όπου τονίζεται ότι «δια της Οδηγίας 79/ 409/ΕΟΚ... θεσπίζεται υποχρέωσις των Κρατών - μελών όπως, μεταξύ άλλων, λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προς διαφύλαξιν, συντήρησιν και αποκατάστασιν των βιοτόπων και οικοτόπων».

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η υπ' αριθμ. 5448/96 απόφαση του ΣτΕ, σχετικά με την προστασία αρχαιολογικών χώρων, με την οποία διαπιστώνεται η υποχρέωση της Διοίκησης να διαφυλάσσει την ιστορική και αρχαιολογική μορφή του ορμίσκου, όπου βρίσκεται αρχαιολογικός χώρος. Η νομολογία του Δικαστηρίου

έχει παγίως κρίνει ότι, για τις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ο σχετικός χαρακτηρισμός έχει συγκεκριμένες έννομες συνέπειες για τη Διοίκηση και συγκεκριμένα «έχει ως αναγκαία συνέπεια το μη επιτρεπτό της αλλοιώσεως των μορφολογικών, αισθητικών και λοιπών στοιχείων της περιοχής τα οποία υπαγόρευσαν το χαρακτηρισμό αυτόν ...δεν είναι, κατ' αρχήν επιτρεπτή καμία επέμβαση ...που θα έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των χαρακτηριστικών της περιοχής και την αλλοίωση του φυσικού της κάλλους, διότι τούτο μεν είναι προστατευτέο, ένεκα δε αυτού η περιοχή είναι λίαν ευπαθής». Σχετική με την παρούσα υπόθεση είναι η υπ' αριθμ. 3146/98 απόφαση του ΣτΕ σχετικά με την εγκατάσταση πλωτής προβλήτας και εξέδρας σε τόπο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προγραμματισμός τέτοιων έργων «δέον να στηρίζεται εις πλήρως τεκμηριωμένην μελέτην λαμβάνουσαν υπ' όψιν αφ' ενός μεν το δημόσιον συμφέρον το οποίον τας επιβάλλει, αφ' ετέρου δε τας αρχάς προστασίας των παρακτίων και θαλασσίων οικοσυστημάτων τα οποία επηρεάζονται εξ αυτών, ήτοι τας αρχάς της διαφυλάξεως του αναγκαίου φυσικού κεφαλαίου, της αποφυγής βλάβης του τυχόν υπάρχοντος πολιτιστικού κεφαλαίου, του σεβασμού της γεωμορφολογίας και του φυσικού αναγλύφου των ακτών και της μικροτέρας δυνατής διαταρράξεως των οικείων οικοσυστημάτων και της υδροδυναμικής των ακτών, συμπεριλαμβανομένου και του σεβασμού του αισθητικού κάλλους αυτών, το οποίον αποτελεί πολύτιμον οπτικόν πόρον».

#### *B. Η προστασία του αιγιαλού της λίμνης*

Κρίσιμη για την παρούσα υπόθεση είναι η εφαρμογή του νόμου 2971/2001 για τον αιγιαλό και την παραλία, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 31 αυτού «οι διατάξεις του νόμου αυτού για τον καθορισμό του αιγιαλού ...ως και οι διατάξεις για τη διοίκηση, διαχείριση και προστασία ...εφαρμόζονται αναλόγως και για τις όχθες, τις παλαιές όχθες και τις παράχθιες ζώνες των μεγάλων λιμνών...», όπως βέβαια είναι η λίμνη Καστοριάς. Πράγματι, η Κτηματική Υπηρεσία Καστοριάς προέβη στη διαπίστωση αυθαιρέτων κατασκευών και στην επιβολή κυρώσεων - προστίμου για την κατασκευή της προβλήτας βάσει του άρθρου 29 του νόμου, καθώς η κρίσιμη κατασκευή προφανώς υποβαθμίζει και καταστρέφει τον αιγιαλό της λίμνης Καστοριάς, παρότι αυτός δεν έχει επίσημα οριοθετηθεί μέχρι σήμερα.

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ζητήσει την εφαρμογή του άρθρου 27 του ίδιου νόμου για την κατεδάφιση της προβλήτας ως κατασκευής που έχει ανεγερθεί «χωρίς άδεια στον αιγιαλό ή την παραλία». Η παράγραφος 6 του ίδιου άρθρου προβλέπει ειδικότερα την αρμοδιότητα του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, σε συνεργασία με την αρμόδια Τεχνική Υπηρεσία της οικείας Ν.Α., για τη διενέργεια της κατεδάφισης. Όπως, όμως, ήδη αναφέρθηκε, οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν έχουν προχωρήσει στις επιβαλλόμενες ενέργειες για την

αποκατάσταση του χώρου στο Δισπηλιό, προκειμένου να προστατευτεί το περιβάλλον και ειδικότερα ο αιγιαλός της λίμνης. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι η ύπαρξη της προβλήτας προκαλεί συνεχείς προσχώσεις στον αιγιαλό και στο περιβάλλον του Δισπηλιού, με συνέπεια την περαιτέρω υποβάθμισή τους.

Σε κάθε περίπτωση, με βάση τα όσα αναπτύχθηκαν παραπάνω, είναι προφανές ότι δεν μπορεί νόμιμα να εκδοθεί άδεια για τη χρήση της προβλήτας βάσει της παραγράφου 9 του άρθρου 27 του ν. 2971/01, εφόσον δεν συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις: αφενός, με την κατασκευή και χρήση της προβλήτας παραβιάζεται πλήθος διατάξεων, πολεοδομικών και περιβαλλοντικών για την προστασία της λίμνης ως οικοσυστήματος και τοπίου εξαιρέτου κάλλους, όπως εξηγείται ανωτέρω, αφετέρου, δεν συντρέχουν πλέον, μετά την έγκριση της οικείας ΕΠΜ, οι προϋποθέσεις για την έκδοση της άδειας.

*Γ. Η ιδιαίτερη σημασία της κατάρτισης του οικείου π.δ. για την προστασία της λίμνης Καστοριάς*

Από το νομικό καθεστώς προστασίας της λίμνης προκύπτουν ειδικές υποχρεώσεις των αρμοδίων νομαρχιακών και περιφερειακών υπηρεσιών να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα διαχείρισης του περιβάλλοντος της λίμνης, της προστασίας του τοπίου, καθώς και της πανίδας και χλωρίδας της περιοχής στην κατεύθυνση της πλήρους αποκατάστασης του περιβάλλοντος χώρου, ιδίως στην περιοχή του Δισπηλιού. Επισημαίνεται, ότι σύμφωνα με την πρόσφατη υπ' αριθμ. 1785/2003 απόφαση του ΣτΕ, που αφορά περιοχή του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000, έχει κριθεί σχετικά ότι «μέχρι την κατάρτιση του κοινοτικού καταλόγου οι ενταχθέντες στον εθνικό κατάλογο τόποι απολαύουν προστασίας, η οποία αποσκοπεί στη διασφάλιση της ικανοποιητικής διατηρήσεώς τους, έως ότου συνταχθεί ο κατάλογος των τόπων κοινοτικής σημασίας και τύχουν προστασίας βάσει των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, και πάντως, αποκλείει την υποβάθμισή τους (πρβλ. απόφαση της 18.3.1999/Σ 166/1997, απόφαση της 7.12.1999/Σ 374/1998, απόφαση της 30.1.2002/Σ 103/2000 του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων)».

Το ΥΠΕΧΩΔΕ έχει, πράγματι, προβεί στις αναγκαίες ενέργειες για την κατάρτιση του οικείου π.δ. για την προστασία της λίμνης, σύμφωνα με τις επιταγές της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, καταλυτική σημασία για την παρούσα υπόθεση έχει η έγκριση της Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης για την περιοχή της λίμνης ως περιοχής του δικτύου NATURA 2000 και η σύνταξη του εκ του νόμου 1650/86 προβλεπόμενου Προεδρικού Διατάγματος, όπως μας πληροφόρησε το ΥΠΕΧΩΔΕ, με το από 01.04.2003 έγγραφο της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού. Μάλιστα, στο εν λόγω έγγραφο διευκρινίζεται ότι «Σε ότι αφορά την περίφραξη του χώρου της αυθαίρετης προβλήτας και την τοποθέτηση επιγραφής «Ναυπηγοεπισκευαστικής Ζώνης»...όπως προκύπτει από την



ήδη εγκριθείσα ΕΠΜ και το Σχέδιο π.δ/τος που τη συνοδεύει, για τη συγκεκριμένη θέση δεν προβλέπονται οι παραπάνω επεμβάσεις». Η επισήμανση αυτή επαναλαμβάνεται στο πρόσφατο, από 19.12.2003, έγγραφο της ίδιας Διεύθυνσης προς τη Ν.Α. Καστοριάς, όπου βεβαιώνεται εκ νέου ότι «από την ήδη εγκριθείσα Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη (ΕΠΜ) και το σχέδιο π.δ/τος που τη συνοδεύει επί της οποίας γνωμοδότησε το Νομαρχιακό Συμβούλιο Ν. Καστοριάς με την από 12.6.2003 απόφασή του, για την συγκεκριμένη θέση δεν προβλέπονται οι παραπάνω παρεμβάσεις».

Με το ίδιο έγγραφο, ζητείται ενημέρωση της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ για τις ενέργειες της Ν.Α. «ώστε να απομακρυνθούν οι αυθαίρετες κατασκευές» και ειδικότερα ενημέρωση για «συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του πρωτοκόλλου, καθώς και των εν γένει ενεργειών ...για την αποκατάσταση του λιμναίου οικοσυστήματος».

#### 4. Οι προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, ο Συνήγορος του Πολίτη προχώρησε στην έκδοση του παρόντος πορίσματος και προτείνει τις ακόλουθες ενέργειες με σκοπό την ορθή και πλήρη εφαρμογή της πολεοδομικής και περιβαλλοντικής νομοθεσίας στην κρίσιμη περιοχή:

**Α.** Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και η Ν.Α. Καστοριάς οφείλουν να συνεργαστούν για την προώθηση των διαδικασιών κατεδάφισης της αυθαίρετης κατασκευής προβλήτας στο Δισπηλιό και αποκατάστασης του εκεί περιβάλλοντος χώρου και του αιγιαλού. Ειδικότερα, οι πιο πάνω υπηρεσίες οφείλουν να ανταποκριθούν άμεσα στο από 19.12.2003 ανωτέρω έγγραφο του ΥΠΕΧΩΔΕ και να ορίσουν συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των πρωτοκόλλων κατεδάφισης και των εν γένει ενεργειών τους για την αποκατάσταση του λιμναίου οικοσυστήματος.

**Β.** Η Ν.Α. Καστοριάς, μέσω της Τεχνικής Υπηρεσίας της, οφείλει να εκπονήσει άμεσα την ειδική μελέτη για την απομάκρυνση των έργων, με παράλληλη αποκατάσταση του λιμναίου περιβάλλοντος, σύμφωνα με το από 01.05.2002 έγγραφο του ΥΠΕΧΩΔΕ, ανταποκρινόμενη έτσι στο αίτημα της Περιφέρειας και στις κατευθύνσεις - οδηγίες του οικείου Υπουργείου.

**Γ.** Η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων οφείλει να εφαρμόσει με κάθε νόμιμο μέσο το άρθρο 73 παρ. 14 του ν. 3028/2002 για την προστασία των αρχαιοτήτων, σύμφωνα με το οποίο «Όπου στον παρόντα νόμο και γενικότερα στη νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς προβλέπεται: α) ότι απαιτείται άδεια ή έγκριση της αρμόδιας υπηρεσίας ... μπορούν να εκδίδονται προσωρινώς μεν σήματα οριστικώς δε πρωτόκολλα με τα οποία διαπιστώνεται η πλήρωση των προϋποθέσεων από τις οποίες απορρέουν οι έννομες συνέπειες που προβλέπονται από το νόμο ή τις

*δυνάμει αυτού εκδιδόμενες ατομικές ή κανονιστικές πράξεις ...».*

Υπενθυμίζεται, ότι αντίστοιχη διάταξη περί υποχρέωσης προηγούμενης έγκρισης από την αρμόδια Εφορεία περιλαμβάνεται στο ισχύον π.δ. για τη ΖΟΕ Καστοριάς.

Δ. Ο Δήμος Μακεδνών καλείται να συνδράμει τις αρμόδιες υπηρεσίες για την εφαρμογή των νομίμων κυρώσεων και ιδίως για την κατεδάφιση της παράνομης προβλήτας. Υπενθυμίζεται ότι ο Συνήγορος του Πολίτη είχε προτείνει στο από 26.04.02 έγγραφό του να εξετάσει ο Δήμος Μακεδνών «σοβαρά τη συνεργασία του με το Δήμο Καστοριάς, από κάθε τεχνική και νομική άποψη, ώστε να αξιοποιήσει και αυτός το χώρο που χρησιμοποιείται ήδη για την επισκευή του πλοίου του Δήμου Καστοριάς».

Ε. Οι αρμόδιες υπηρεσίες οφείλουν να μην επιτρέψουν τη χρήση της προβλήτας καθ' οιονδήποτε τρόπο και να αποτρέψουν κάθε περαιτέρω επέμβαση στο χώρο, καθώς μάλιστα επίκειται η ολοκλήρωση της κατάρτισης του π.δ. για τη λίμνη. Στο πλαίσιο αυτό, η αρμόδια Κτηματική Υπηρεσία οφείλει να θέσει ως προτεραιότητα την οριοθέτηση της όχθης και παρόχθιας ζώνης/παλαιάς όχθης της λίμνης, όπως είχε ζητηθεί με το από 26.04.02 έγγραφο της Αρχής.

ΣΤ. Ενόψει όλων των ανωτέρω και ιδίως της ξεχωριστής σημασίας της λίμνης Καστοριάς ως προστατευόμενου οικοτόπου με μεγάλη ιστορική και αισθητική αξία, ο Συνήγορος του Πολίτη παρακαλεί τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ να επισπεύσουν τις διαδικασίες έκδοσης του οικείου π.δ., προκειμένου να επιταχυνθούν τόσο οι διαδικασίες αποκατάστασης του τοπίου, όσο και να αποθαρρυνθούν νέες παράνομες χρήσεις και αυθαίρετες ενέργειες από ιδιώτες ή δημόσιους φορείς.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ευελπιστεί στη θετική ανταπόκριση των εμπλεκομένων υπηρεσιών στις προτάσεις του παρόντος πορίσματος και παραμένει στη διάθεσή τους για κάθε σχετική πληροφορία.

### **Σημείωση**

Μετά την αποστολή του ανωτέρω πορίσματος στις αρμόδιες υπηρεσίες, η αυθαίρετη προβλήτα κατεδαφίστηκε με ενέργειες του Δήμου Μακεδνών.